

## ЖҮКТЕРДІ ЖЕТКІЗУ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАТЫСУШЫЛАРЫ



Жүктерді жеткізу жүйесін (ЖЖЖТ) таңдау мәселесінің ерекшеліктерінің бірі оның әмбебаптығы болып табылады. Қазіргі уақытта жүктерді жеткізу процесіне қатысатын кәсіпорындар (провайдерлер) саны өсуде. Бұл жүктерді жеткізудің ықтимал нұсқаларының санын көбейтеді.

*"Жүктерді жеткізу" - өнімді тасымалдауға ұсынғаннан кейін және тұтынушы оны алғанға дейін немесе өндірістен кейінгі келесі кезеңде орындалатын операциялар кешенін сипаттау үшін пайдаланылатын ұғым. Бұл операцияларға материалдарды жеткізу, сақтау және сақтау, буып-түю және шоғырландыру, сондай-ақ көліктің кез-келген түрімен тасымалдау кіреді.*

Іс жүзінде жеткізу жүйесінің негізгі қатысушылары экспедиторлар, тасымалдаушылар, қоймалар және т. б. болып табылады.

**Экспедиторлар.** Тасымалдау процесіне қатыса отырып, әртүрлі көлік түрлері өзара әрекеттеседі және бір-бірін толықтырады. Тасымалдау процесін орындау көлік ұйымдарын да, жүк жөнелтушілер мен жүк алушыларды да қоса алғанда, тасымалдау процесінің барлық қатысушыларының келісілген жұмысына негізделуге және ауыстырып тиеу пункттерінде жылжымалы құрамның тұрып қалу уақытын қысқартуды қамтамасыз етуге тиіс. Көлік процесі жүктерді жөнелтушіден алушыға дейін жылжытуды ғана емес, сонымен қатар тиеу-түсіру жұмыстарын жүргізуді және экспедициялық қызмет көрсетуді де қамтиды. Бұл ретте экспедитор басқа жеке немесе заңды тұлғалардың тапсырмасы бойынша ел ішінде де, одан тысқары жерлерде де жүктерді тасымалдау кезінде делдалдық қызметті жүзеге асыратын не жоғарыда көрсетілген тұлғалардың тапсырмасы бойынша тасымалдауды өз атынан жүзеге асыратын және барлық қажетті қосалқы операцияларды орындайтын жеке немесе заңды тұлға ретінде әрекет етеді. Көлік-экспедиторлық қызмет көрсету өндірушіден тұтынушыға дейін жүк қозғалысының бірыңғай процесінің құрамдас бөлігі болып табылады.

**Экспедиторлық кәсіпорындар ұсынатын қызметтер кешенін екі топқа бөлуге болады:**

**1) коммерциялық-құқықтық сипаттағы қызметтер:**

- көлік түріндегі жүктерді тасымалдау жылдамдығы, ыңғайлылығы және құны бойынша ұтымды таңдау;
  - алушылармен және жөнелтушілермен олардың жеткізу шарттарын түсіндіру бойынша жұмыс, қызметтің түпкілікті бағасын калькуляциялауға жәрдемдесу;
  - тасымалдаушылармен шарттар жасасу;
  - жүк иесіне осы актілер негізінде шағым жасау және келтірілген залал үшін өтем алу (тасымалдаушыдан, жөнелтушіден немесе жеткізушіден) мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін келген жүктің анықталған ақаулары туралы Коммерциялық және басқа да актілерді тасымалдаушылардан алу;
  - көлік кәсіпорындарымен және жүк иелерімен есеп айырысу жүргізу (делдалдық қызмет);
  - жүк иелерінің тапсырмасы бойынша сақтандыру операцияларын орындау.

## 2) жедел-өндірістік сипаттағы қызметтер:

- ірі партияға ұсақ жөнелтімдердің жүктерін іріктеу және жинақтау;
- жүкті жөнелтушінің қоймасынан тиеу орнына немесе ауыстырып тиеу пунктіне дейін, ал ауыстырып тиеу пункттерінде көліктің бір түрінің қоймасынан басқа қоймаға жеткізу;
- тасымалдаушыдан межелі пунктте Жүктерді қабылдау, орындардың санын, жүктің салмағын, оның ыдысы мен орамасының жай-күйін тексеру, қажет болған жағдайда жүктің өзінің сапасын тиісті сарапшыларды тарта отырып тексеру;
- тиеу және түсіру пункттерінде, сондай-ақ ауыстырып тиеу пункттерінде тиеу-түсіру жұмыстарын ұйымдастыру;
- жүкті тасымалдаушының қоймасынан алушының қоймасына жеткізу;
- жүктерді тасымалдаушы қабылдаған сәттен бастап немесе жүк алушыға бергенге дейін қоймаға қою және сақтау;
- тасымалдау процесінде жүктерді алып жүру;
- жүктерді көлік құралдарына бекіту және т. б.;
- жүктердің ірі партияларын кіші партияларға сұрыптары, өлшемдері және т. б. бойынша сұрыптау.;
- таңбалау немесе қайта таңбалау, орау немесе қайта орау;
- ыдысты жөндеу;
- ерекше жүктерді тасымалдауға арналған жылжымалы құрамның жабдығы

Қоймаларға сақтауға жүгінудің негізгі себептері:

- тарату желісінде дайын өнімнің қоймалық сақтандыру және маусымдық қорларын құру есебінен сұраныс пен ұсынысты үйлестіру және теңестіру;
- өндірістік қуаттарды, технологиялық жабдықтарды, жүктерді үнемді партиялармен тасымалдауды жақсы пайдалану есебінен өндіріс пен тасымалдаудағы логистикалық шығындарды азайту;
- операцияларды басқару қажеттіліктерін қанағаттандыру, өйткені сақтау өндіріс процесінің бөлігі болуы мүмкін;
- сұранысқа тез жауап беру арқылы тұтынушылық сұранысты жақсарту;
- дайын өнімді өткізудің тиімді стратегияларын енгізу үшін жағдай жасау;
- өндірістік процесті қамтамасыз ету үшін қажетті материалдық ресурстардың қорларын неғұрлым төмен бағамен және қоймада алдын ала сатып алуда үнемдеуге қол жеткізу;
- нарықтың белгілі бір географиялық аумағын кеңірек қамту;
- нарықтың жаңа секторларын игерудегі икемділік.

## Тасымалдаушы. Жүктерді тасымалдауды жүзеге асыру кезінде тасымалдаушылар мынадай операцияларды орындайды:

- жүк иесінен немесе жеткізу жүйесін ұйымдастырушыдан тапсырыс алу;
- жүк иесімен немесе жеткізу жүйесін ұйымдастырушымен шарттар жасасу;
- жеткізу маршруттарын және қозғалыс режимін жасау;
- жылжымалы құрамның түрін таңдау және көлік құралдарының оңтайлы санын анықтау;
- жүк жөнелтушілерде бастапқы операцияларды орындау (жүк жөнелтушіден жүкті қабылдау :өлшеу, пломбалау, жүктерді мақсаты бойынша салу, сапасы мен саны бойынша қабылдау және т. б.);
- жүкті жөнелту пункттерінде немесе жүгі бар жартылай тіркеменің тіркемесінде жылжымалы құрамға тиеу (жүкті түсіруді күту, түсіру пункттерінде жылжымалы құрамды маневрлеу, жылжымалы құрамға тиеуді орындау);
- елден шығу кезінде кедендік ресімдеу және тексеру;
- баратын елге кіру кезінде кедендік ресімдеу және тексеру (жүктер ішкі кеденде толық ресімделеді, жүктерді тексеруді баратын елдің кеден органдары жүзеге асырады);
- жүктерді жөнелту пункттерінен межелі пункттеріне дейін жылжымалы құраммен өткізу;
- желіде қозғалыс қауіпсіздігін қамтамасыз ету, жүктерді тасымалдау сапасын қамтамасыз ету; сақталуы және уақтылы жеткізілуі;
- жүк иесіне немесе жеткізу жүйесін ұйымдастырушыға тасымалдау барысы, жүзеге асырылуы және күтпеген жағдайлар туралы хабарлау;
- межелі пункттерде жүктерді жылжымалы құрамнан түсіру немесе жүгі бар жартылай тіркемені ағыту (жүкті түсіруді күту, түсіру пунктінде автомобиль көлігін маневрлеу, жүкті жылжымалы құрамнан түсіруді орындау);
- жүк алушыларда соңғы операцияларды орындау (жүкті жүк алушыларға сапасы мен саны бойынша тапсыру, жүкті қоймаішілік тасымалдау);
- көлік кәсіпорнында соңғы операцияларды жүзеге асыру (жүкті тапсыру туралы құжаттарды алу, жүкті жеткізгені үшін есеп айырысу)

Көлік процесін ұйымдастырушы келесі міндеттер мен функцияларды орындайды:

— жүктерді жеткізуге өтінімдерді қабылдау және қосымша қызметтер көрсету;

— жеткізу ережелері мен шарттары туралы, жеткізу үшін ақы төлеу тәртібі туралы,

Шарт талаптарын сақтамаған немесе орындамаған кезде тасымалдаушылармен есеп айырысу ережелері және санкциялар туралы клиенттерді хабардар ету;

— шарттарды және тауар-көлік құжаттамасын ресімдеу;


— жүктерді тасымалдау мен тарифтерге байланысты мәселелер бойынша консультациялар көрсету;

— тапсырысты орындау үшін жеткізу жүйесін әзірлеу, яғни жүйеге қатысушыларды, тасымалдаушыларды, экспедиторларды, қоймаларды, сақтандыру ұйымдарын және т. б. таңдау.;

— тұтынушыларды жүктің орналасқан жері және ілеспе қызметтердің орындалуы туралы хабардар ету;

— тұтынушыларға қызметтерді ұсыну және олардың тиімді орындалуын ұйымдастыру;



- 
- қызметтерді орындауды жеделдету және олардың сапа деңгейін арттыру мақсатында тұтынушы талап ететін қосымша қызметтер, нормативтік құжаттардың өзгерістері және жеткізу процесінің технологиялары туралы ұсыныстарды жинау, өңдеу және жеткізу жүйесіне қатысушыларға беру;
  - жеткізу жүйесіне қатысушылардың жұмысын үйлестіру;
  - жүк қозғалысын бақылау;
  - Клиентті форс-мажорлық жағдайлар бойынша жеткізу шарттарын өзгерту қажеттілігі туралы хабардар ету және келісілген шешімдер қабылдау;
  - басқа бөлімшелерді тарту қажет болған кезде жасалған шарттарды орындау талаптарын келісу;
  - Есептіліктің қажетті нысандарын қалыптастыру.